

К.Б. Байтерекова¹ , А.Б. Сактаганова^{1*} , Г.М. Рысмагамбетова² , И.С. Сактаганова¹ ¹ Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті,
Астана қ., 010000, Қазақстан Республикасы² Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті,
Қарағанды қ., 100028, Қазақстан Республикасы*E-mail: Aridnissakta.11@gmail.com

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ САҚТАНДЫРУДА АҚПАРАТТЫ АШУ МІНДЕТІН РЕФОРМАЛАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ АСПЕКТІСІ

Аңдатпа

Мақалада сақтандыру құқығындағы сақтандыру алдындағы ақпаратты ашу міндетін реформалаудың жаһандық үрдістері зерделенеді. Зерттеудің негізгі мақсаты – Ұлыбритания, Аустралия, Жаңа Зеландия, Сингапур және Еуропалық Одақ елдеріндегі заңнамалық инновацияларды салыстырмалы талдау арқылы Қазақстан үшін практикалық ұсыныстар әзірлеу. Халықаралық тәжірибе сақтандырушылардың мүдделерін басым қорғайтын, ашу жүктемесін тұтынушылардан сақтандырушыға ауыстыратын және пропорционалды кепілдіктер мен есептік шарттар жүйесіне көшуді көрсететін анық трендті ашады. Мақаланың мақсаты-сақтандыру шартын жасасқанға дейін ақпаратты ашудың халықаралық тәсілдерін салыстырмалы талдау негізінде нарықтың ашықтығын арттыруға, сақтанушыларды қорғауды күшейтуге және ұлттық құқықтық жүйені халықаралық стандарттарға сәйкес келтіруге бағытталған Қазақстан Республикасының сақтандыру заңнамасын жетілдіру жөнінде практикалық ұсынымдар әзірлеу. Осы талдама негізінде Қазақстанның сақтандыру нарығын халықаралық стандарттар деңгейіне көтеруге бағытталған төрт негізгі бағыт ұсынылады: ашу ережелерін жеңілдету және нақтылау; тұтынушылық және коммерциялық сақтандыруды ажырататын құқықтық режимдер енгізу; сақтандырушының ақпараттық міндеттемелерін, соның ішінде түсіндіру және ескерту міндетін, күшейту; біріктірілген кодекс түрінде заңнаманы жүйелеу (кодтау). Реформаны іске асыруда регулятордың белсенді ролі ерекше атап өтіледі. Ұсынылған шаралар сақтандыру нарығындағы өзара сенімді нығайтуға, мәмілелердің ашықтығын арттыруға және тұтынушылардың құқықтарын тиімді қорғауға ықпал етеді. Тәуекелдерді басқаруды жақсартып отырып, бұл трансформация нарықтың тұрақтылығын арттырып, шетелдік инвестициялар үшін қолайлы жағдай жасай алады, сонымен қатар ұлттық заңнаманы жаһандық тәжірибеге сәйкес келтіреді.

Негізгі сөздер: сақтандыру құқығы, ақпаратты ашу міндеті, тұтынушылардың құқықтарын қорғау, заңнамалық реформа, сақтандырушы, ақпараттық асимметрия, цифрландыру.

Кіріспе

Мақаланың негізгі мақсаты мен міндеттері сақтандыру алдындағы ақпаратты ашу міндетін реформалаудың жаһандық үрдістерін салыстырмалы-құқықтық талдау арқылы жүйелі түрде зерттеп, алынған қорытындылар негізінде Қазақстан Республикасының сақтандыру заңнамасын заманауи тұтынушыны қорғау стандарттары деңгейіне көтеруге бағытталған негізделген ұсыныстарды әзірлеу болып табылады. Бұл зерттеу өзектілігі технологиялық прогресс пен халықаралық нарық интеграциясы жаңарып келе жатқан заманда, әділетті тәуекел басқаруды қамтамасыз ететін, сенім мен ашықтыққа негізделген сақтандыру қатынастарын қалыптастыру қажеттілігінен туындайды. Өйткені, күрделі сақтандыру өнімдері мен цифрландыру жағдайында тәуелсіз тараптардың ақпараттық теңсіздігі одан әрі арта түсуде.

Жоғарыда көрсетілген мақсатты іске асыру үшін келесі нақты міндеттер қойылды:

Түрлі құқық жүйелеріндегі (жалпы құқық пен азаматтық құқық) прогрессивті юрисдикциялардағы (Ұлыбритания, Аустралия, Жаңа Зеландия, Сингапур, Еуропалық Одақ) ақпаратты ашу міндеті бойынша соңғы заңнамалық өзгерістерді анықтау және талдау [1].

Осы халықаралық тәжірибелерде байқалатын негізгі трендтер мен ортақ қағидаттарды (сұрауға негізделген модель, пропорционалды кепілдіктер, тұтынушыларды қорғауды күшейту және т.б.) айқындау [2].

Қазақстан Республикасының қолданыстағы сақтандыру құқығы (Азаматтық кодекс, «Сақтандыру қызметі туралы» Заң) нормаларын халықаралық стандарттармен салыстырмалы талдау арқылы олардың негізгі кемшіліктері мен қарама-қайшылықтарын анықтау.

Халықаралық тәжірибені ескере отырып, Қазақстан заңнамасын жетілдірудің негізгі бағыттары бойынша практикалық ұсыныстарды әзірлеу. Зерттеу әдістемесі ретінде салыстырмалы-құқықтық талдау, жүйелеу және модельдеу әдістері қолданылады. Нәтижесінде ұсынылатын реформалар Қазақстан нарығындағы қатысушылардың сенімділігін арттырып, инвестициялық тартымдылық пен экономикалық тұрақтылықты нығайтуға ықпал етуі күтілуде. Сонымен қатар, жұмыста заңнамалық инновацияларды енгізудің кедергілері мен ықтимал тәуекелдеріне де баға беріледі.

Әдебиеттерге шолу және автордың көзқарасы

Сақтандыру құқығындағы ақпараттық асимметрия мен тұтынушыларды қорғау мәселелері қазіргі заманғы құқықтану ғылымының белсенді зерттелетін саласы болып табылады. Халықаралық әдебиеттерде (мысалы, Birds, Lowry & Hodges зерттеулері; Clarke, Neiss және т.б.) дәстүрлі ашу міндетінің тұтынушыларға қатысты әділетсіздігі мен тиімсіздігі жиі көтеріледі. Автордың көзқарасы бойынша, жаһандық реформалар қозғалысы – бұл тек техникалық нормаларды өзгерту емес, сонымен қатар сақтандыру шартының философиясын қайта қарау, оны тұтынушы мен кәсіпкердің тең құқылы әріптестері ретінде қарастыратын теңгерімді қатынас моделіне негіздеу [3].

Зерттеу барысында келесі негізгі қарама-қайшылықтар мен Қазақстан тәжірибесіндегі ақаулықтар анықталды:

1. Халықаралық трендтер мен ұлттық статус-кво арасындағы қайшылық: Әлемдік тәжірибеде тұтынушыны қорғауға бағытталған прогрессивті реформалар жүргізілуде, ал Қазақстан заңнамасы сақтандырылушыға ауыр және анықталмаған «белсенді ашу» міндетін жүктейтін дәстүрлі тәсілді сақтап келеді.

2. Әділеттілік пен қатаңдық арасындағы қайшылық: Қазіргі нормалар абайсыз ашпауды да (абайсыз бұрмалауды) сақтандырушының шартты толық таратуы үшін негіз ретінде қарастырады, бұл көптеген жағдайларда жаза мен әрекеттің дәрежесі арасындағы әділетсіз пропорционалдылыққа әкеледі («барлық немесе ешнәрсе» тәсілі).

3. Тұтынушылар мен кәсіпкерлердің мүдделерін біртекті реттеудегі ақаулық: Заңнама жеке тұлғаларды (тұтынушыларды) және кәсіпкерлік қызмет жүргізетін субъектілерді (шағын және ірі бизнесті) бірдей құқықтық режимге бағынады, олардың ақпаратқа қол жеткізу мүмкіндіктері мен тәуекелді басқару тәжірибесіндегі айтарлықтай айырмашылықты есепке алмайды.

4. Сақтандырушының және сақтандырылушының ақпараттық міндеттемелері арасындағы теңгерімсіздік: Заңнама сақтандырылушының міндеттемелерін егжей-тегжейлі реттесе де, сақтандырушының мәліметсіз тұтынушыны шартты күрделі және стандартты емес ережелері туралы толық және түсінікті ақпараттандыру міндеті жеткіліксіз қамтылған.

Бұл зерттеу тақырыбының жоғары өзектілігі келесі факторлармен негізделеді:

Тұтынушылық құқықтарды қорғауға халықаралық назардың артуы: Қазақстан да, әлемдік қауымдастық сияқты, азаматтардың экономикалық құқықтарын нығайтуға бағытталған саясат жүргізіп жатыр.

Еуразиялық Экономикалық Одақ (ЕАЭО) шеңберінде сақтандыру нарықтарын үйлестіру қажеттілігі: ЕАЭО мемлекеттері арасында бірыңғай сақтандыру нарығын қалыптастыру үшін заңнаманы заманауи халықаралық стандарттар негізінде жақындастыру қажет [4].

Сақтандыру нарығындағы сенімді нығайту: Әділетсіз шарттар мен даулардың көбеюі нарықтың дамуына кедергі келтіреді. Ашу ережелерін анық және әділ ету тұтынушылардың сенімін арттырады.

Цифрландыру (InsurTech) жағдайы: Онлайн-сақтандырудың дамуы ақпарат алмасу процестерін автоматтандыруды талап етеді, бұл өз кезегінде ашу міндетінің түсінікті, стандартталған және цифрлық ортаға бейімделген нормаларын қажет етеді [5].

Осылайша, берілген мақала Қазақстанның сақтандыру құқығын жаһандық тенденциялар мен ұлттық қажеттіліктер контекстінде тұтастай қайта қарау қажеттілігінің негіздемесі ретінде қызмет етеді.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеу салыстырмалы-құқықтық талдау әдісіне негізделген. Мақалада ресми заңнамалық актілер (Ұлыбританияның CIDRA 2012, Аустралияның ICA 1984, Жаңа Зеландияның Contracts of Insurance Act 2024, Үндістанның Insurance Laws (Amendment) Act 2015), сондай-ақ Еуропалық Одақтың нұсқаулықтары мен Еуропалық Сақтандыру Шарты Құқығының Қағидаттары (PEICL) сияқты модельдік құжаттар талданды. Сонымен қатар, ғылыми еңбектер, ресми есептер (мысалы, Сингапур Заң Академиясының есебі) және сот практикасына талдау жасалды. Талдау барысында екі негізгі құқық жүйесінің тәжірибесін салыстыру, олардың ортақ тенденцияларын анықтау және Қазақстан контекстіне бейімдеу жұмыстары жүргізілді [6].

Нәтижелер және оларды талқылау

Ұлыбритания тұтынушыларды қорғауды нығайтуға бағытталған сақтандыру алдындағы ақпаратты ашу міндетін реформалау және талап төлемдерін ақылға қонымсыз кешіктіргені үшін залалдарды өндіруге мүмкіндік беретін ережелерді енгізу сияқты басқа да шараларды жүзеге асыруда жалғыз емес. Аустралия мен Жаңа Зеландия сияқты басқа да жалпы құқық жүйесі елдері ұзақ уақыт бойы ұқсас заңнамалық өзгерістерді қабылдап келеді. Сонымен қатар, Азия-Тынық мұхиты аймағындағы Сингапур және Үндістан сияқты юрисдикцияларда өздерінің сақтандыру заңнамаларын Ұлыбританияның тәжірибесімен үйлестіру қажеттілігі біртіндеп артуы мүмкін. Бұл тәсіл мәліметтердің ашықтығын арттырады, дауларды азайтады және әділ нәтижелерге ықпал етеді, бұл теңгерімді және әділ сақтандыру құқықтық негіздеріне қарай жаһандық үрдісті көрсетеді.

Жалпы құқық жүйесі елдерінің ішінде Аустралия 1984 жылғы «Сақтандыру шарттары туралы Заңымен» (Insurance Contracts Act – ICA) ақпаратты ашу міндетін нақты реттейтін сақтандыру құқығын реформалауда алғашқы болып шықты және 2012-2015 жж. Ұлыбританиядағы ірі заңнамалық өзгерістерден кейін айтарлықтай дамыды. Ұлыбритания реформаларына дейін Аустралия осы саладағы ерте инноватор ретінде танылып, Аустралия Заңдық Реформа Комиссиясының (ALRC) көптеген ұсыныстарын енгізді. Атап айтқанда, ICA дәстүрлі ашу міндетінің кемшіліктерін жою үшін жасалып, жалпы құқықтағы «сақты сақтандырушы» сынағын (prudent insurer test) «ақылға қонымды сақтандырылған тұлға» стандартымен (reasonable insured standard) алмастырды (ICA, 21-бап). Бұл реформа ашу міндетімен сақтандырылған тұлға нақты білетін немесе білуі күтілетін фактілерге шектеді және алаяқтық жағдайларынан немесе сақтандыру ешқандай бағамен берілмеген жағдайлардан басқа, соттың өкілеттілігіне байланысты, сақтандырушының ашпағаны үшін саясатты тарату құқығын шектеді. ICA сонымен қатар сақтандырушылардың, әсіресе талаптарды өңдеуде және саясат шешімдерін қабылдауда (ICA, 13-бап), әділ және ашық әрекет етуін талап ететін, заң бойынша жүктелген аса жақсы ниет міндетін (utmost good faith) белгіледі. Бұл шаралар жиынтығы сақтандырушыларға өзекті сұрақтар қою (ICA, 22-бап) жауапкершілігін жүктеп, ақталған ашпаудың ауыр салдарын азайтты, бұл тұтынушыларды қорғауға бағытталған нақты назарды көрсетті.

Қазақстан Республикасының сақтандыру құқығында да аса жақсы ниет принципі (ҚР АҚ 819-бабы) және сақтандырылушының ақпаратты ашу міндеті (ҚР АҚ 826-бабы, «Сақтандыру қызметі туралы» Заңның 23-бабы) бар. Алайда, Аустралия заңнамасынан айырмашылығы, Қазақстанда сақтандырушының ақпаратты ашу міндеті неғұрлым дәстүрлі қалпында сақталған: сақтандырылушы сақтандырушы сұрамаса да, оны шарт жасау шешіміне әсер етуі мүмкін барлық маңызды жағдайларды (материалдық фактілерді) хабарлауға міндетті. Сот практикасында бұл міндеттеменің шеңбері мен «маңыздылық» критерийінің түсіндірілуі даулы мәселелер болып қала береді [7].

Ұлыбритания реформаларының ықпалымен Аустралия жалғастырылып жатқан жаңартуларында ұқсас қағидаттарды пайдаланып, сақтандырушыларға, әсіресе тұтынушылық шарттар үшін қойылатын ашу жүктемесін одан әрі азайтты, сақтандырушыларға нақты сұрақтар қоюға көбірек жауапкершілік жүктеді, әділетсіз шарттарды қорғауды кеңейтуді және талаптарды өңдеуді реттеуді қабылдады. Атап айтқанда, Ұлыбританияның CIDRA 2012

заңына ұқсас, Хейн Корольдік Комиссиясы (Hayne Royal Commission) тұтынушылық сақтандыру шарттарындағы ашу міндетін сақтандырылған тұлғаның бұрмалау жасамау үшін ақылға қонымды сақтық тану міндетімен (ICA, 20B бап) алмастырды, бұл 2021 жылдың 5 қазанынан бастап күшіне енді. Тұтынушы тек сұраққа жауап бермегені немесе толық емес немесе өзекті емес жауап бергені үшін бұрмалау жасаған деп саналмайды. Сақтандырушылар енді сақтандырушының тәуекелді бағалауын өзгертетін ақпаратты ашпағаны үшін қамтамасыз етуден бас тартуға немесе оны шектеуге қиынырақ тап болады. Тұтынушының әрекеттері сол жағдайда ақылға қонымды адам не істер еді дегенге қарағанда бағаланады. Бұрмалау болуы үшін тұтынушы жалған немесе шатастыратын ақпарат беруі керек. Дегенмен, жағдайларда ақылға қонымды деп саналатын сенімге негізделген қате ақпарат беру бұрмалау деп саналмайды (ICA, 26 (1) бап). Сонымен қатар, тұтынушы білмеген немесе білуі керек болмаған жағдайда, бұл мәлімдеме сақтандырушының тәуекелді қабылдау туралы шешіміне қатысты деп саналмайды, егер ол сақтандырушының тәуекелді қабылдау туралы шешіміне қатысты болса (ICA, 26 (2) бап). Сонымен қатар, Ұлыбритания сияқты Аустралия да сақтандырушының алаяқтық жағдайларынан басқа немесе сақтандыру ешқандай бағамен берілмеген жағдайлардан басқа ашпағаны үшін саясатты тарату мүмкіндігін шектеуге ұмтылды.

Қазақстан заңнамасында сақтандыруға ұқсас ашу міндетінің орнына «ақылға қонымды сақтық» стандартын енгізу жоқ. Дегенмен, сақтандырушының алаяқтықты дәлелдегенде ғана шартты тарату құқығы (ҚР АҚ 832-бабы) Аустралия тәжірибесіне жақындайды. Алайда, материалды бұрмалау немесе ашпау жағдайында сақтандырушының шартты тарату құқығы Қазақстанда кеңірек қолданылады.

Қазақстанның сақтандыру заңнамасын жетілдіру үшін Аустралия тәжірибесіндегідей ақпаратты ашу міндетінің субъективті стандартын («сақтандырылған тұлғаның білуі керек еді» орнына «нақты білді») енгізу және сақтандырушының алаяқтықты дәлелдеу міндетін күшейту қажет.

2012 және 2015 жылдары Ұлыбританияда ақпаратты ашу міндетін реформалағаннан кейін, Жаңа Зеландия сақтандырушыға барлық материалдық ақпаратты ашу жүктемесін жеңілдетуге және тұтынушыларға қолайлырақ бағытты қабылдауға бағытталған сақтандырушының ашу міндетіне қатысты реформаларды талқылады. 2024 жылдың қараша айында Жаңа Зеландия Парламенті 2024 жылғы «Сақтандыру шарттары туралы Заңын» (Contracts of Insurance Act 2024) қабылдады, бұл елдің сақтандыру шарты құқығына айтарлықтай реформалар енгізді. Бұл реформалар Жаңа Зеландияның сақтандыру тәжірибесін Аустралия мен Ұлыбританиямен үйлестіріп, сақтандыру шарттарын тұтынушылар үшін әділ және түсінікті етуді мақсат етеді. Негізгі өзгеріс – дәстүрлі ашу міндетінің сақтандырушының сақтандыру шартына кіріскен кезде бұрмалау жасамау үшін ақылға қонымды сақтық тану міндетімен ауыстырылуы. Бұл ретте тұтынушылар үшін процесті жеңілдетеді, олар енді сақтандырушылардың сұрақтарына шынайы және дәл жауап беруі керек, осылайша барлық материалдық ақпаратты ашу жүктемесін азайтады. Жаңа Зеландияның 2024 жылғы «Сақтандыру шарттары туралы Заңы» бұрмалау және бұзу үшін пропорционалды кепілдіктерді де енгізеді. Заң аса жақсы ниет міндетін өзгертеді, тұтынушының тек бұрмалау жасамау үшін ақылға қонымды сақтық тану міндеті бар екенін нақтайды. Сонымен қатар, сақтандырушыларға ашпауға байланысты шартты толығымен таратуға рұқсат берудің орнына, олар шарт жасалған кезде ақпарат белгілі болғанда қалай әрекет етер еді деп ескере отырып, пропорционалды түрде жауап беруі керек. Сақтандырушының бұрмалауы немесе бұзуы әдейі немесе абайсыз болғаны сияқты факторлар да ескеріледі. Жаңа Зеландиядағы бұл реформалар тұтынушыларды қорғауды жақсартуға және Жаңа Зеландияда ашық және әділ сақтандыру нарығын дамытуға бағытталған [8].

Жаңа Зеландияның реформасы, әсіресе пропорционалды кепілдіктерді енгізу, Қазақстан үшін өте өзекті болып табылады. Қазіргі заңнамада сақтандырылушының міндетін бұзу, тіпті абайсызда болғанда да, сақтандырушыға шартты толығымен тарату құқығын береді (ҚР АҚ 832-бабы). Бұл «барлық немесе ешнәрсе» тәсілі көптеген әділетсіз жағдайларға

әкеледі. Пропорционалдық принципін енгізу (мысалы, сақтандырылған оқиғаның түріне байланысты төлем мөлшерін азайту) қатысушылардың мүдделерін теңестіруге көмектеседі.

Азияда Сингапур өзінің сақтандыру құқығына айтарлықтай реформалар жүргізді, бұл 2020 жылдың 28 ақпанында жарияланған Сингапур Заң Академиясының Заңдық Реформа Комитетінің 2020 жылғы есебінің ұсыныстарына негізделді. Есеп Сингапурдың сақтандыру заңдарын бір заңнамаға біріктіруді және тұтынушыларды қорғауды жақсарту және сақтандырушыларды әділ қарауды қамтамасыз ету үшін Ұлыбританияның Заңдық Реформалары үлгісінде жасауды талап етеді. Сингапур Сақтандыру құқығы Кіші комитеті Сингапурдағы сақтандыру құқығының қазіргі жағдайының кемшіліктерін зерттеп, бизнес және тұтынушылық сақтандырылғандар үшін әртүрлі міндеттемелері бар екіге бөлінген тәсілді ұсынды. Тұтынушылық сақтандыру үшін Сингапур сақтандырылған жеке тұлғалардың сақтандырушының сұрақтарына адал және ақылға қонымды жауап беруін талап ететін үлгіні ұқсас түрде қабылдады. Бизнес сақтандыруы үшін қолданыстағы міндет әділ ұсыныс жасау міндетімен (duty of fair presentation) ауыстырылады. Есеп сонымен бірге сақтандырушыларға жаңа ашу міндеттемелерін салатын реформаларды ұсынды. Сақтандырушылар бизнес сақтандыру саясаттарында «әдеттен тыс ережелерді» немесе тұтынушылық сақтандыру жағдайында стандартты қамтамасыз етуден кез келген ауытқуларды ашуы талап етілетін болады [9].

Ұсынылған реформалар жалпы сақтандырылғандар мен сақтандырушылар арасындағы құқықтарды қайта теңестіруге бағытталған, бұл сақтандырылғандардың құқықтары тиісті түрде қорғалғанын қамтамасыз ету үшін, сонымен бірге сақтандырушылар тәуекелді тиісті түрде қарастыруды, басқаруды және баға белгілеуді жалғастыра алатынын қамтамасыз етеді.

Сингапур тәжірибесі, әсіресе тұтынушылық және коммерциялық сақтандыру үшін ашу ережелерін ажырату, Қазақстан үшін пайдалы болуы мүмкін. Қазіргі уақытта азаматтар мен шағын бизнес субъектілері де сақтандырылушы ретінде бірдей ауыр ақпаратты ашу міндетімен тап болады. Сондай-ақ, сақтандырушылардың стандартты емес шарттар туралы хабарлау міндеті Қазақстандағы тұтынушылардың мәліметсіздігі мен әділетсіз шарттар мәселесін шешуге көмектеседі.

Сонымен қатар, Үндістанның 2015 жылғы «Сақтандыру құқықтарын (түзету) туралы Заңы» 1938 жылғы «Сақтандыру туралы Заңның» 45-бабын қайта қарау арқылы сақтандырушының өмір сақтандыру саясатын ашпау немесе бұрмалау үшін бас тарту мерзімін шығарылған немесе қалпына келтіру күнінен бастап үш жылға шектеу арқылы тұтынушыларды қорғауды жақсартты. Заң ашу міндетін жоймаса да, ол сақтандырушының осы үш жылдық мерзімнен кейін саясатты тарату құқығын, тіпті алаяқтық жағдайларында да айтарлықтай шектейді. Бастапқы үш жыл ішінде сақтандырушылар алаяқтық немесе материалды бұрмалау негізінде саясаттарды бас тарту мүмкіндігін сақтайды, бірақ дәлелдеу жүктемесі сақтандырушыға жүктеледі. Ұлыбританияның CIDRA 2012 заңынан айырмашылығы, Үндістанның тәсілі дәстүрлі ашу міндетін сақтайды, бірақ оны сақтандырушыларды қорғауды сақтай отырып, тұтынушыларды қорғауға қарай біртіндеп ауысуды көрсететін нақты мерзімдік шектеумен теңестіреді.

Үндістан тәжірибесі өте маңызды. Қазақстан заңнамасы сақтандырушының талапты қабылдамау құқығына нақты мерзімдік шек қоймайды (тек құқықты іске асырудың жалпы мерзімі қолданылады). Өмір сақтандыру шарттары үшін алаяқтықты дәлелдеу мерзімін шектеу (мысалы, 3-5 жыл) тұрақтылық пен болжамдылықты арттырады және ұзақ мерзімді саясаттарда әділетсіз бас тартуларды азайтады.

Азаматтық құқық жүйесі елдері

Азаматтық құқық жүйесі елдеріндегі реформалар да, әсіресе сақтандырушылардың шарт жасалмай тұрғанға дейін ашу міндеттемелері, сақтандырушылардың саясат туралы ақпарат беру міндеті және сақтандырушының міндетін бұзу салдарлары бойынша сақтандырушыларға күштірек қорғаныс беруге бағытталған.

Германиядағы реформа салыстырмалы құқық мақсатында сақтандыру құқығы реформасында жалпы құқық пен азаматтық құқық дәстүрлері арасында үйлесімділік орнатуға

бағытталған бүкіл Еуропаның күш-жігерінің шабыттануымен жүзеге асырылды, «Еуропалық сақтандыру шарты құқығының қайта құрылуы» жоба тобы 1999 жылдың қыркүйегінде «Еуропалық сақтандыру шарты құқығының қағидаттарын» (Principles of European Insurance Contract Law – PEICL) жасау үшін құрылды. 2009 жылдың қазанында жарияланған PEICL мәтінінің қайта қаралған және қайта өңделген нұсқасы жалғыз Еуропалық сақтандыру нарығын ілгерілетіп, ЕО-да қосымша құрал үшін үлгі ұсынды. Сақтандырушылардың шарт жасалмай тұрыпғы ашу және бейнелеу міндетіне қатысты, PEICL-дегі танымал үрдіс де ЕО-ның сақтандырушыларды қорғаудағы үйлесімділігін растайды, ол әлеуетті сақтандырушының ашу міндетін «сақтандырушының оның алдына қойған нақты және анық сұрақтардың тақырыбы болып табылатын» өзекті фактілер туралы сақтандырушыны хабардар етуге шектейді – бұл сауалнама үлгісі [10].

Қазақстанның сақтандыру құқығы, негізінен кеңестік дәуірдің азаматтық кодексіне негізделген, азаматтық құқық жүйесіне жатады. PEICL сияқты халықаралық құжаттардың негізіндегі Еуропалық үйлесімділік тәжірибесі Қазақстан үшін өте өзекті. Еуропалық тәжірибе көрсеткендей, дәстүрлі ақпаратты ашу міндетінен сұрауға негізделген моделге көшу (немесе кем дегенде оны біртіндеп енгізу) сақтандырушылар мен сақтандырылушылар арасындағы теңгерімді жақсартады [11].

Еуропа деңгейіндегі осы негізгі күш-жігерге сүйене отырып, кейінгі реформалар тұтынушыларды қорғауды нығайту және мүше мемлекеттер арасында үйлесімді сақтандыру нарығын дамыту үшін ұлттық заңдарды ЕО нұсқаулықтары мен ережелерімен үйлестіруге көбірек назар аударды. Реформалар ЕО-ның 2002 жылғы «Сақтандыру делдалдығы туралы нұсқаулығына» (Insurance Mediation Directive), «Сақтандыруды тарату туралы нұсқаулыққа» (Insurance Distribution Directive) және «Әділетсіз коммерциялық тәжірибелер туралы нұсқаулық» (Unfair Commercial Practices Directive – UCPD) және «Басқаланған бөлшек сауда және сақтандыруға негізделген инвестициялық өнімдер туралы ереже» (Packaged retail and Insurance-based investment Products Regulation – PRIIPs) сияқты тұтынушыларды қорғау шараларына еруді қадағалады. Мүше мүшелер арасында сақтандыруды реттеуді үйлестіруге бағытталған күш-жігерлер шарт жасалмай тұрғанға дейін ашулар үшін жоғары стандарттарды белгіледі, сақтандырушылардан өнімдер мен тәуекелдерді нақты түсіндіруді талап етті. Мүше мемлекеттер кішігірім ашпаулар үшін ауыр жазаларды барынша азайту үшін тұтынушыға бағытталған саясаттарды қабылдады. Соңғы онжылдықтар ішінде ЕО орталықтандырылған сақтандыру құқығы органын дамытты, бөлінген ұлттық реттеулерден бірыңғай жүйеге көшті, бұл жалғыз, үйлесімді Еуропалық сақтандыру нарығын құру мақсатына сәйкес келетін дамып келе жатқан орталықтандырылған сақтандыру құқығы органын құру арқылы Еуропа азаматтарына қорғаныс ұсынды.

Қазақстан да Еуразиялық экономикалық одақ шеңберінде сақтандыру нарықтарын үйлестіру процесінде. ЕО тәжірибесі сақтандыру қызметін рұқсаттау, тұтынушыларды ақпараттандыру және делдалдық қызметті реттеу сияқты салаларда ЕАЭО үшін бірыңғай стандарттарды әзірлеуге пайдалы болуы мүмкін. «Сақтандыру қызметі туралы» Жаңа Заңнамалық кодексті әзірлеу барысында Еуропалық тәжірибелерді ескеру маңызды [12].

Құқықтық реформалар толқыны арасында бірнеше ЕО елдері Германия тәсіліне ұқсас тәсілді қабылдады, оған сәйкес ережелер PEICL-де көрсетілген. Франция, Испания, Италия және Швеция сияқты елдер міндеттемелер тұрғысынан тұтынушыларға қолайлырақ сұрауға негізделген үлгіге ашу міндетін айтарлықтай реформалады. Ақпаратты ашу міндеттемелерін бұзудың салдарлары тұрғысынан, «барлық немесе ішінара» тәсілі жойылды және оның орнына постмодернистік сақтандыру құқығында пропорционалдық қағидаты енгізілді. Осыған сәйкес, сақтандырушы сақтандыру саясаты бойынша барлық талаптарды қабылдамайды, егер тұтынушы материалды фактіні бөліспесе, тіпті ашылмаған факті жасалған талаптарға қатысыз болса, егер ақпаратты ашпау сақтандырушыға ешқандай шығын келтірмеген болса және ақпаратты ашпау ақталған болса. Анықтық пен әділдік ғана емес, сонымен бірге ұлттық заңдарды дамып келе жатқан халықаралық стандарттармен үйлестіреді, бұл сақтандырушыларды өсіп келе жатқан күрделі және бәсекелес сақтандыру нарығында

жақсырақ қорғалатынын қамтамасыз етеді. ЕО-тан тыс жалпы құқық пен азаматтық құқық юрисдикцияларындағы ұқсас дамулар сақтандыруды реттеуді үйлестіруге қарай жаһандық қозғалысты көрсетеді. Бұл үйлесімділік әділдікті, ашықтықты және сақтандырушыларға қол жетімділікті арттыру қажеттілігімен, берік тұтынушыларды қорғауды коммерциялық шындықтармен теңестірумен басқарылады.

Жоғарыда қарастырылған елдердің тәжірибесі Қазақстан сақтандыру құқығын жетілдіруге бірқатар нақты ұсыныстарды алуға мүмкіндік береді:

1. Ақпаратты ашу міндетін реформалау: Сақтандырылушының дәстүрлі, өте ауыр және анықталмаған ақпаратты ашу міндетінен біртіндеп сұрауға негізделген моделге (сақтандырушы нақты сұрақтар қояды) көшу, әсіресе тұтынушылық сақтандыру үшін.

2. Пропорционалды кепілдіктерді енгізу: ақпаратты ашу міндетін бұзғаны үшін шартты толығымен жарамсыз тану құқығын пропорционалды жауаппен (мысалы, төлем мөлшерін азайту, шартты түзету) алмастыру.

3. Тұтынушылық және коммерциялық сақтандыруды ажырату: екі санат үшін ашу және бұзу салдарлары бойынша әртүрлі ережелерді белгілеу.

4. Сақтандырушының ақпараттық міндеттемелерін күшейту: сақтандырушылардың өнімдер, тәуекелдер және стандартты емес шарттар туралы түсінікті және толық ақпарат беру міндеттілігін айқындау.

5. Нақты мерзімдік шектерді белгілеу: өмір сақтандыру сияқты ұзақ мерзімді шарттарда сақтандырушының талаптан бас тарту құқығына мерзім қою.

6. Заңнаманы кодтау: сақтандыру шарты құқығын біріктірілген, түсінікті заңнамалық актіге біріктіру.

Осы өзгерістер сақтандыру нарығындағы сенімді күшейтеді, дауларды азайтады және Қазақстанның сақтандыру заңнамасын халықаралық стандарттармен үйлестіре отырып, тұтынушылардың құқықтарын нақты қорғайды.

Сақтандыру құқығын реформалаудағы соңғы заманғы үрдістер цифрландыру, Insurtech және жаңа тәуекелдер сияқты заманауи проблемаларды шешуге бағытталған сақтандырушыға бағытталған тәсілді біріктіру қажеттілігін көрсетеді. Бұл саладағы халықаралық тәжірибе Қазақстан үшін құнды болып табылады және оны ескере отырып, ұлттық заңнаманы одан әрі жетілдіруге болады.

Қорытынды

Жаһандық сақтандыру құқығындағы сақтандыру алдындағы ақпаратты ашу міндетін реформалау үрдісі тұтынушыларды қорғауды нығайтуға бағытталған айқын трендті көрсетеді. Бұл тренд Ұлыбритания, Аустралия, Жаңа Зеландия, Сингапур және Еуропалық Одақ елдеріндегі заңнамалық өзгерістерде нақты көрініс тапқан. Осы юрисдикциялардың тәжірибесі бірнеше ортақ бағытты анықтайды: дәстүрлі, сақтандырылушыға ауыр жүктеме жетелетін ашу міндетінен, сақтандырушының нақты сұрақтар қоюына негізделген үлгіге көшу; ашпау салдары ретінде шартты толық жарамсыз деп танудың «барлық немесе ешнәрсе» тәсілінің орнына пропорционалды кепілдіктерді енгізу; тұтынушылық және коммерциялық сақтандыруға қатысты ережелерді ажырату; сондай-ақ сақтандырушылардың өздерінің ақпараттық міндеттемелерін күшейту.

Қазақстан Республикасының сақтандыру құқығы осы жаһандық үрдістерден қалып қойған жоқ, дегенмен оның қазіргі нормалары негізінен кеңестік дәуірдің дәстүрлі тұжырымдамаларына сүйенеді. Бұл ақпараттық асимметрияны, даулардың көбеюін және тұтынушылардың құқықтарын қорғаудың төмен деңгейін тудыруы мүмкін. ҚР Азаматтық кодексі мен «Сақтандыру қызметі туралы» Заңы сақтандырылушыға тәуекелді материалды фактілерді барлығын дербес хабарлау міндетін және оны бұзған жағдайда сақтандырушыға шартты тарату құқығын береді, бұл көп жағдайда әділетсіз нәтижелерге әкеледі.

Халықаралық тәжірибені талдау негізінде Қазақстанға келесі негізгі бағыттар бойынша заңнамалық жетілдірулерді енгізу ұсынылады:

1. Ақпаратты ашу міндетін жеңілдету және нақтылау: Әсіресе тұтынушылық сақтандыру үшін сақтандырылушының субъективті «нақты білген» стандартын енгізу және ашу міндетін сақтандырушының түсінікті сұрақтарына жауап беруге негіздеу.

2. Әділдік пен пропорционалдықты енгізу: Ашпау немесе бұрмалау жағдайында шартты толық жарамсыз деп танудың орнына пропорционалды кепілдіктерді қолдану (мысалы, төлем сомасын азайту), яғни жаза ашпау дәрежесіне сәйкес болуы керек.

3. Тұтынушыларды коммерциялық тұлғалардан ажырату: Тұтынушылық және кәсіпкерлік (коммерциялық) сақтандыру үшін ашу ережелері мен оларды бұзу салдарлары бойынша әртүрлі қатаңдықтағы реттеулерді енгізу.

4. Сақтандырушының жауапкершілігін арттыру: Сақтандырушылардың сақтандыру өнімінің шарттары, тәуекелдері, әсіресе стандартты емес тармақтары туралы түсінікті және толық ақпарат беру міндетін нақты бекіту.

5. Мерзімдік анықтықты нығайту: Өмір сақтандыру сияқты ұзақ мерзімді шарттар бойынша сақтандырушының алаяқтық негізінде талаптан бас тарту құқығына нақты мерзім (мысалы, 3-5 жыл) белгілеу.

6. Заңнаманы жүйелеу және кодтау: Сақтандыру шарты құқығы саласындағы нормаларды біріктірілген, заманауи және түсінікті заңнамалық актіге (мысалы, Сақтандыру кодексiне) біріктіру.

Бұл реформалар Қазақстанның сақтандыру нарығындағы қатысушылар арасындағы сенімді нығайтады, ақпараттық асимметрияны азайтады, әділетсіз шарттар мен даулардың санын төмендетеді. Сонымен қатар, олар Еуразиялық Экономикалық Одақ шеңберінде сақтандыру нарықтарын үйлестіруге және Қазақстанның сақтандыру заңнамасын халықаралық құқықтық стандарттар деңгейіне көтеруге ықпал етеді. Цифрландыру (InsurTech) жаңалықтарын ескере отырып, ақпаратты ашу процестерін модернизациялау әсіресе өзекті болады.

Қорытындылай келе, сақтандыру алдындағы ақпаратты ашу институтын заманауи тұтынушыны қорғау философиясы негізінде реформалау – бұл Қазақстан үшін сақтандыру нарығын әділ, тиімді және халықаралық инвестициялар үшін тартымды етудің қажетті шарты. Ұсынылған өзгерістер тұрақтылық пен дамуға, сақтандырушылар мен тұтынушылардың мүдделерінің теңгеріміне ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Clarke M. A. The Law of Insurance Contracts. – A foundational work on the insurance contract in the common law system, including the evolution of the duty of disclosure. 2022 [Electronic resource] – URL: <https://www.routledge.com/The-Law-of-Insurance-Contracts/Clarke/p/book/9781032007916> (accessed 10.10.2025).

2 Birds J., & Hird N. J. Birds' Modern Insurance Law. – A standard textbook on modern insurance law, covering recent consumer protection-oriented reforms. 2021 [Electronic resource] – URL: <https://www.sweetandmaxwell.co.uk/Product/Academic-Law/Student-Textbooks/Birds-Modern-Insurance-Law-11th-edition/Paperback/31746581> (accessed 10.10.2025).

3 Basedow J., & Birds J. (Eds.). The European Insurance Contract Law: A Handbook. – A comprehensive guide to European insurance contract law and the PEICL principles. 2019 [Electronic resource] – URL: <https://www.mohrsiebeck.com/en/book/the-european-insurance-contract-law-9783161565716> (accessed 10.10.2025).

4 Heiss H. "Principles of European Insurance Contract Law (PEICL): A Model for the European Union?" European Review of Private Law, 18(2), - 2010. P. 167-178.

5 Hodges S. The Reform of Insurance Law in the United Kingdom: The Consumer Insurance (Disclosure and Representations) Act 2012. Journal of Business Law – №6.- 2012. P.547-573.

6 Australian Law Reform Commission (ALRC). Insurance Contracts. – A historically significant official report that laid the initial foundation for reform in Australia. ALRC Report No 20. – 1982. [Electronic resource] – URL: <https://www.alrc.gov.au/publication/insurance-contracts-alrc-report-20/> (accessed 10.10.2025).

7 New Zealand Law Commission. Review of the Insurance Law. – A collection of key proposals and analysis that led to legislative changes in New Zealand in 2024. [Electronic resource] – URL: <https://www.lawcom.govt.nz/publication/review-insurance-law> (accessed 10.10.2025).

8 Singapore Academy of Law, Law Reform Committee. Report on Review of Insurance Law. – A key document containing recommendations for a two-tiered (consumer/commercial) approach and expansion of insurer duties in

Singapore. 2020 [Electronic resource] – URL: <https://www.sal.org.sg/sites/default/files/PDF%20Files/Law%20Reform/> (accessed 10.10.2025).

9 Project Group "Restatement of European Insurance Contract Law" (PEICL Group). Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). – The core model document introducing the inquiry-based model and proportionality. 2009 [Electronic resource] – URL: <https://www.restatement.info/> (accessed 10.10.2025).

10 Қазақстан Республикасының «Сақтандыру қызметі туралы» Заңы (2000 жылғы 18 желтоқсан, № 126-II, қолданыстағы редакция). [Электронды ресурс] - URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z000000126> (қаралу уақыты 10.10.2025).

11 Абишева М. Н., & Юхневич Э. Э.. Сақтандыру түрлерінің Қазақстан Республикасының сақтандыру заңнамасында реттелу ерекшеліктері. Хабаршы. Заң сериясы. - 1 (113). – 2025. [Электронды ресурс] - URL: <https://bulletin-law.kaznu.kz/index.php/journal/article/view/3264>

12 Bayan M., Ospanova D., Suleimenova S., Stamkulova G.. Problems of insurance law and their solution in the legislation of the Republic of Kazakhstan. Scientific Herald of Uzhhorod University. Series «Physics», Issue 56. – 2024. – P.489–497.

ПРАВОВОЙ АСПЕКТ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОБЯЗАННОСТИ РАСКРЫТИЯ ИНФОРМАЦИИ В СТРАХОВАНИИ КАЗАХСТАНА

Аннотация

В статье рассматриваются глобальные тенденции реформирования обязанности раскрытия информации до заключения договора страхования. Основная цель исследования – на основе сравнительного анализа законодательных инноваций в Великобритании, Австралии, Новой Зеландии, Сингапуре и странах Европейского Союза разработать практические рекомендации для Казахстана. Международный опыт выявляет четкий тренд, ориентированный на защиту страхователей: переход к модели, основанной на запросах страховщика, которая смещает бремя раскрытия с потребителя, а также к системе пропорциональных гарантий и счетных условий. Цель статьи — на основе сравнительного анализа международных подходов к раскрытию информации до заключения договора страхования разработать практические рекомендации по совершенствованию страхового законодательства Республики Казахстан, направленные на повышение прозрачности рынка, усиление защиты страхователей и приведение национальной правовой системы в соответствие с международными стандартами. На основе данного анализа для Казахстана предложены четыре основных направления для выведения страхового рынка на уровень международных стандартов: упрощение и конкретизация правил раскрытия; внедрение отдельных правовых режимов для потребительского и коммерческого страхования; усиление информационных обязанностей страховщика, включая долг разъяснения и предупреждения; систематизация (кодификация) законодательства в виде единого кодекса. Особо подчеркивается активная роль регулятора в реализации реформы. Предлагаемые меры будут способствовать укреплению взаимного доверия на страховом рынке, повышению прозрачности сделок и эффективной защите прав потребителей. Улучшая управление рисками, данная трансформация может повысить стабильность рынка, создать благоприятные условия для иностранных инвестиций, а также гармонизировать национальное законодательство с глобальной практикой.

Ключевые слова: страховое право, обязанность раскрытия информации, защита прав потребителей, законодательная реформа, страховщик, информационная асимметрия, цифровизация.

LEGAL ASPECT OF REFORMING THE DUTY OF DISCLOSURE IN INSURANCE IN KAZAKHSTAN

Abstract

The article examines global trends in reforming the pre-contractual duty of disclosure in insurance law. The primary goal of the research is to develop practical recommendations for Kazakhstan based on a comparative analysis of legislative innovations in the United Kingdom, Australia, New Zealand, Singapore, and the European Union. International experience reveals a clear trend focused on protecting policyholders: a shift towards an insurer inquiry-based model that transfers the disclosure burden from the consumer, and a move towards a system of proportional warranties and counterparty duties. The purpose of the article is to develop practical recommendations on improving the insurance legislation of the Republic of Kazakhstan, aimed at increasing market transparency, strengthening the protection of policyholders and bringing the national legal system in line with international standards, based on a comparative analysis of international approaches to information disclosure prior to the conclusion of an insurance contract. Based on this analysis, four main directions are proposed for Kazakhstan to elevate its insurance market to international standards: simplification and clarification of disclosure rules; introduction of separate legal regimes for consumer and commercial insurance; strengthening the insurer's information duties, including the duty to explain and warn; and the systematization (codification) of legislation into a single code. The active role of the regulator in implementing the reform is particularly emphasized. The proposed measures will contribute to strengthening mutual trust in the insurance market, increasing

transaction transparency, and effectively protecting consumer rights. By improving risk management, this transformation can enhance market stability, create favorable conditions for foreign investment, and harmonize national legislation with global practice.

Keywords: insurance law, obligation to disclose information, consumer protection, legislative reform, insurer, information asymmetry, digitalization.

REFERENCES

- 1 Clarke M. A. The Law of Insurance Contracts. – A foundational work on the insurance contract in the common law system, including the evolution of the duty of disclosure. 2022. Available at: -URL: <https://www.routledge.com/The-Law-of-Insurance-Contracts/Clarke/p/book/9781032007916> [in English] (accessed 10.10.2025).
- 2 Birds J., & Hird N. J. Birds' Modern Insurance Law. – A standard textbook on modern insurance law, covering recent consumer protection-oriented reforms. 2021. Available at: -URL: <https://www.sweetandmaxwell.co.uk/Product/Academic-Law/Student-Textbooks/Birds-Modern-Insurance-Law-11th-edition/Paperback/31746581> [in English]. (accessed 10.10.2025).
- 3 Basedow J., & Birds J. (Eds.). The European Insurance Contract Law: A Handbook. – A comprehensive guide to European insurance contract law and the PEICL principles. 2019 Available at: – URL: <https://www.mohrsiebeck.com/en/book/the-european-insurance-contract-law-9783161565716> [in English]. (accessed 10.10.2025).
- 4 Heiss H. "Principles of European Insurance Contract Law (PEICL): A Model for the European Union?" European Review of Private Law. - 18(2). – 2010. – P.167-178. – An important scholarly article analyzing the role and significance of the PEICL in the EU context.– Available at: URL: https://www.elevenjournals.com/tijdschrift/erpl/2010/2/ERPL_2010_018_002_004 [in English]. (accessed 10.10.2025).
- 5 Hodges, S. The Reform of Insurance Law in the United Kingdom: The Consumer Insurance (Disclosure and Representations) Act 2012. Journal of Business Law. - № 6. – 2012. P. 547-573. [in English]
- 6 Australian Law Reform Commission (ALRC). Insurance Contracts. – A historically significant official report that laid the initial foundation for reform in Australia. No 20. – 1982. [in English]
- 7 New Zealand Law Commission. Review of the Insurance Law – A collection of key proposals and analysis that led to legislative changes in New Zealand in 2024. Available at: – URL: <https://www.lawcom.govt.nz/publication/review-insurance-law> [in English]. (accessed 10.10.2025).
- 8 Singapore Academy of Law, Law Reform Committee. Report on Review of Insurance Law. – A key document containing recommendations for a two-tiered (consumer/commercial) approach and expansion of insurer duties in Singapore. 2020 Available at: – URL: <https://www.sal.org.sg/sites/default/files/PDF%20Files/Law%20Reform/L> [in English]. (accessed 10.10.2025).
- 9 Project Group «Restatement of European Insurance Contract Law» (PEICL Group). Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). – The core model document introducing the inquiry-based model and proportionality. 2009 Available at: – URL: <https://www.restatement.info/> [in English]. (accessed 10.10.2025).
- 10 Kazakhstan Respublikasynyn «Saktandyru kyzmety turaly» Zany (2000 jylgy 18 jeltoksan, № 126-II, koldanystagy redaktsiya). [Law of the Republic of Kazakhstan "on insurance activities" (dated December 18, 2000, No. 126-II, current edition)] Available at: - URL: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z000000126> [in Kazakh]. (accessed 10.10.2025).
- 11 Abisheva M. N., & Uhnovichus E.E. Saktandyru turlerynyn Kazakhstan Respublikasynyn saktandyru zannamasynda rettelu erekshelyktery. Habarshy. Zan seriyasy. [Features of regulation of types of insurance by the insurance legislation of the Republic of Kazakhstan. The messenger. Law Series. - 1 (113)] 2025. Available at: - URL: <https://bulletin-law.kaznu.kz/index.php/journal/article/view/3264> [in Kazakh].
- 12 12. Bayan M., Ospanova D., Suleimenova S., Stamkulova G. Problems of insurance law and their solution in the legislation of the Republic of Kazakhstan. Scientific Herald of Uzhhorod University. Series «Physics», Issue 56. – 2024. – P. 489–497. [in English]. (accessed 10.10.2025)

Information about authors:

Kamshat Baiterekova – doctor of legal sciences at the department of constitutional and civil Law, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev st. 2, 010000, Astana, Republic of Kazakhstan

E-mail: k.baiterekova@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0753-3651>

Akmaral Saktaganova – **corresponding author**, PhD, senior lecturer, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpaev st. 2, 010000, Astana, Republic of Kazakhstan

E-mail: k.baiterekova@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0753-3651>

Gulnara Rysmagambetova - doctor of law, professor of the department of criminal law, procedure and forensic science of the Karaganda National Research University named after academician E.A. Buketov, Universitetskaya st. 28, 100028, Karaganda, Republic of Kazakhstan

E-mail: gulnaramusievna@bk.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9571-9223>

Indira Saktaganova - doctor of law, professor of the department of constitutional and civil law at the L.N.Gumilev Eurasian National University, Satpaev st. 2, 010000, Astana, Republic of Kazakhstan

E-mail: Aridnis@mail.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7218-197X>

Информация об авторах:

Камшат Байтерекова – докторант кафедры конституционного и гражданского права Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, ул. Сатпаева 2, 010000, г. Астана, Республика Казахстан

E-mail: k.baiterekova@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0753-3651>

Акмарал Сактаганова – **основной автор**, PhD, старший преподаватель Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, ул. Сатпаева 2, 010000, г. Астана, Республика Казахстан

E-mail: k.baiterekova@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0753-3651>

Гульнара Рысмагамбетова – кандидат юридических наук, профессор кафедры уголовного права, процесса и криминалистики Карагандинского национального исследовательского университета имени академика Е.А. Букетова, ул. Университетская 28, 100028, г. Караганда, Республика Казахстан

E-mail: gulnaramusievna@bk.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9571-9223>

Индира Сактаганова - кандидат юридических наук, профессор кафедры конституционного и гражданского права Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, ул. Сатпаева 2, 010000, г. Астана, Республика Казахстан

E-mail: Aridnis@mail.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7218-197X>

Авторлар туралы мәліметтер:

Камшат Байтерекова –Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің конституциялық және азаматтық құқық кафедрасының докторанты, Сәтпаев көш. 2, 010000, Астана қ, Қазақстан Республикасы

E-mail: k.baiterekova@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0753-3651>

Акмарал Сактаганова - **негізгі автор**, PhD, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университетінің қылмыстық-құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы, Сәтпаев көш. 2, 010000, Астана қ, Қазақстан Республикасы

E-mail: Aridnissakta.11@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0457-7794>

Гульнара Рысмагамбетова - заң ғылымдарының кандидаты, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университетінің қылмыстық құқық, процесс және криминалистика кафедрасының профессоры, Университетская к-сі 28, 100028, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы

E-mail: gulnaramusievna@bk.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9571-9223>

Индира Сактаганова - заң ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің конституциялық және азаматтық құқық кафедрасының профессоры, Сәтпаев көш. 2, 010000, Астана қ, Қазақстан Республикасы

E-mail: Aridnis@mail.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7218-197X>